

Gniazdowanie ohara *Tadorna tadorna* na Pomorzu Zachodnim w roku 2004

Zbigniew Kajzer, Łukasz Ławicki

Abstrakt: W sezonie 2004 na Pomorzu Zachodnim stwierdzono 58–67 par lęgowych ohara na 23 stanowiskach. Najliczniej zasiedlał dolinę dolnej Odry oraz rejon Zalewu Szczecińskiego. Do najważniejszych stanowisk w dolinie Odry należały: żwirownia w Bielinku (7 p.) oraz Kostrzyńskie Rozlewisko (6–7 p.), natomiast w rejonie Zalewu Szczecińskiego: delta Świny (6 p.), odstojniki Zakładów Chemicznych Police (5–6 p.) oraz Zalew Kamieński (3–5 p.). Ohary spotykano w 4 typach siedlisk. Najwięcej par odnotowano w dolinie rzeki (42%) oraz na zalewach i jeziorach (31%), a pozostałą część populacji w siedliskach pochodzenia antropogenicznego, takich jak odstojniki przy zakładach przemysłowych oraz żwirownie. Przynajmniej 1/6 stwierdzonych par lęgowych wyprowadziło pisklęta z gniazd. Liczba piskląt na parę z sukcesem wynosiła około 8 (N=10). Pomorze Zachodnie jest najważniejszym rejonem gniazdowania ohara w Polsce. W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat odnotowano wyraźny spadek liczebności w rejonie Zalewu Szczecińskiego i jednoczesny, dynamiczny rozwój populacji w dolinie dolnej Odry.

Nesting of the Shelduck *Tadorna tadorna* in Western Pomerania in 2004. Abstract: In the season of 2004, 58–67 Shelduck breeding pairs were recorded at 23 localities within Western Pomerania. The species was most abundant in the lower Odra River valley and Szczecin Lagoon region. The most important sites included a gravel-pit in Bielinek (7 p.) and the flood waters of Kostrzyńskie Rozlewisko (6–7 p.) within the former area, and the Świna River delta (6 p.), sedimentation tanks of the Chemical Plant in Police (5–6 p.) and the bay of Zalew Kamieński (3–5 p.) in the latter. Shelducks were encountered in four habitat types; the greatest number of pairs in the river valley (42%), on bays and lakes (31%), the remaining part of the population at sites of anthropogenic origin such as sedimentation tanks at industrial plants and gravel-pits. At least 1/6 of the breeding pairs observed were recorded to have bred successfully, with ca 8 nestlings (N=10) per successful pair. Western Pomerania constitutes the most significant breeding ground of the Shelduck in Poland. In the last dozen or so years a clear decline in the species abundance occurred in the Szczecin Lagoon region but, simultaneously, dynamic development of the population inhabiting the lower Odra River population was noted.

Ohar jest gatunkiem palearktycznym. W Europie gniazduje głównie w części północno-zachodniej na wybrzeżach Atlantyku, Morza Północnego, Norweskiego i Bałtyku, a także w ujściach rzek i na jeziorach przybrzeżnych. Mniej licznie występuje na wybrzeżach Morza Śródziemnego w Hiszpanii, Francji, Włoszech oraz Grecji, gdzie znajdują się izolowane stanowiska (Patterson 1997, Jakubiec & Stawarczyk 2001). Na przełomie lat 1950. i 1960. w Europie Zachodniej ohar zaczął się rozprzestrzeniać na obszary śródlądowe, głównie wzdłuż dolin rzek: Renu, Wezery, Łaby i Odry (Jermaczek 1992). Obecnie, poza dolinami dużych rzek, sporadycznie gniazduje także na dużych zbiornikach śródlądowych w głębi lądu (Patterson 1997, Jakubiec & Stawarczyk 2001). Drugim obszarem występowania ohara w Europie jest południowo-wschodnia część kontynentu, w tym najliczniej zasiedla północne i zachodnie wybrzeża Morza Czarnego i Kaspijskiego oraz Nizinę Nadkaspijską (Patterson 1997, Jakubiec & Stawarczyk 2001). Populacja lęgowa ohara w północno-zachodniej Europie liczy 34–47 tys. par, w tym w Wielkiej Brytanii 11 tys. par. Zdecydowanie mniej liczna jest populacja w południowo-wschodniej części kontynentu oceniana na 4,1–6,7 tys. par (Sikora 2004).

W Polsce ohar występuje przede wszystkim w strefie wybrzeża Bałtyku. Najważniejsze obszary lęgowe to: Zalew Szczeciński, Zatoka Gdańska oraz Zalew Wiśłany. Gniazduje także na rozproszonych stanowiskach nad jeziorami Wybrzeża Słowińskiego. Na śródlądziu zasiedla przede wszystkim dolinę dolnej Odry wraz z Parkiem Narodowym „Ujście Warty”. Izolowane stanowiska znajdują się na środkowej Wiśle, w Wielkopolsce oraz na Dolnym Śląsku (Jakubiec & Stawarczyk 2001, Tomiałojć & Stawarczyk 2003).

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie aktualnego stanu zachodniopomorskiej populacji ohara oraz zmian liczebności i rozmieszczenia w okresie ostatnich kilkunastu lat.

Teren badań

Badania prowadzono na Pobrzeżu Szczecińskim w mezoregionach: Uznam i Wolin, Wybrzeże Trzebiatowskie, Dolina Dolnej Odry, Równina Goleniowska, Równina Pyrzycko-Stargardzka oraz Równina Gryficka (Kondracki 2001). Zasadniczy materiał zebrano na obszarze szeroko rozumianego ujścia Odry do Bałtyku, a więc doliny dolnej Odry oraz Zalewu Szczecińskiego. Dolina dolnej Odry obejmuje odcinek rzeki pomiędzy Kostrzynem, a Zalewem Szczecińskim o długości ok. 150 km oraz jez. Dąbie leżące przy ujściu Odry do zalewu. Na znacznej części tego odcinka (poniżej Widuchowej) Odra płynie dwoma ramionami – Odra Wschodnią i Regalicą, a położony pomiędzy nimi teren Międzyodrza jest bagnistą równiną, pociętą licznymi kanałami i starorzeczami (Gromadzki et al. 1994). Na odcinku od Kostrzyna do Widuchowej szerokość doliny rzecznej nie przekracza zwykle 2–3 km. Zalew Szczeciński jest zbiornikiem płytkim (średnia głębokość 2–3 m) i bardzo żyznym, o wysokim zagęszczeniu organizmów bentosowych i bogatym rybostanie. Integralną część Zalewu Szczecińskiego stanowi delta wsteczna Świny. Tworzą ją naturalne i sztuczne ramiona Świny, obejmujące położone pomiędzy nimi wyspy, południowo-zachodnie wybrzeża Wolina oraz południowo-wschodnie fragmenty Uznamu, przylegające do kanału Piastowskiego. Szata roślinna delty jest bardzo bogata. Tereny otwarte zajęte są przez słonawy, zbiornisko halofilnego szuwaru oraz płaty szuwarów właściwych (Gromadzki et al. 1994).

Metody

Badania prowadzono na Pomorzu Zachodnim od 1. dekady maja do 2. dekady czerwca 2004 roku. Na podstawie literatury (Gromadzki et al. 1994, Staszewski & Kaliciuk 1995, Wysocki 1996, Kaliciuk & Staszewski 1997, Tomiałojć & Stawarczyk 2003), własnych niepublikowanych materiałów oraz wywiadu przeprowadzonego wśród obserwatorów, wytypowano i skontrolowano niemal wszystkie miejsca, w których w przeszłości stwierdzono

gniazdowanie ohara, bądź obserwowano ptaki w sezonie lęgowym. W sumie skontrolowano ok. 90% takich miejsc, w tym wszystkie najistotniejsze stanowiska. Ponadto kontrolami objęto kilka miejsc potencjalnie odpowiadających wymaganiom siedliskowym tego gatunku, na których wcześniej gniazdowania nie stwierdzono.

Liczba kontroli poszczególnych stanowisk była zróżnicowana od jednej do kilku, a w przypadku dwóch miejsc – osadników „Dolna Odra” k. Gryfina oraz odstożników Zakładów Chemicznych (ZCH) Police nawet do kilkunastu kontroli. Jednorazowe kontrole dotyczyły stanowisk, na których stwierdzano w latach wcześniejszych pojedyncze pary lęgowe. Na pozostałych lęgowiskach przeprowadzono przynajmniej 2–3 liczenia w celu określenia dokładnej liczby par lęgowych. Kontrola większości miejsc występowania ohara na Pomorzu Zachodnim oraz wysoka wykrywalność gatunku podczas jednorazowej kontroli pozwala sądzić, że pomimo zróżnicowanej liczby kontroli poszczególnych stanowisk, uzyskane dane ilościowe są stosunkowo dokładne.

Zasadniczą metodą kontroli zbiorników wodnych były piesze przemarsze wzdłuż linii brzegowej, prowadzone przede wszystkim w dolinie dolnej Odry, nad Zalewem Szczecińskim oraz na stanowiskach w siedliskach antropogenicznych: odstożniki wód pościekowych, odstożniki cukrowni, osadniki popiołów itp. W części miejsc, gdzie tego typu kontrole nie mogłyby być miarodajne, przeprowadzono liczenia z kajaków, łodzi bądź pontonu. Liczenia takie odbyły się 6 maja i 9 czerwca w delcie Świny oraz i 4–5 czerwca na Zalewie Kamieńskim. Dodatkowo w dniach 2–3 czerwca podczas spływu łodzią skontrolowano wschodni brzeg Zalewu Szczecińskiego oraz rzekę Dziwnę. Eksploracje tego typu stosowano także na niektórych stanowiskach w dolinie dolnej Odry w dniach 1–3 maja oraz 5–6 czerwca, kiedy to prowadzono obserwacje na odcinku od Widuchowej (701 km rzeki) do Kostrzyna (617 km).

Za pary lęgowe, zgodnie ze wskazaniami Gilbert et al. (1998), uznawano ptaki:

- terytorialne lub zaniepokojone pary w odpowiednim siedlisku;
- terytorialne samce „pilnujące” swojego rewiru;
- pary z pisklętami.

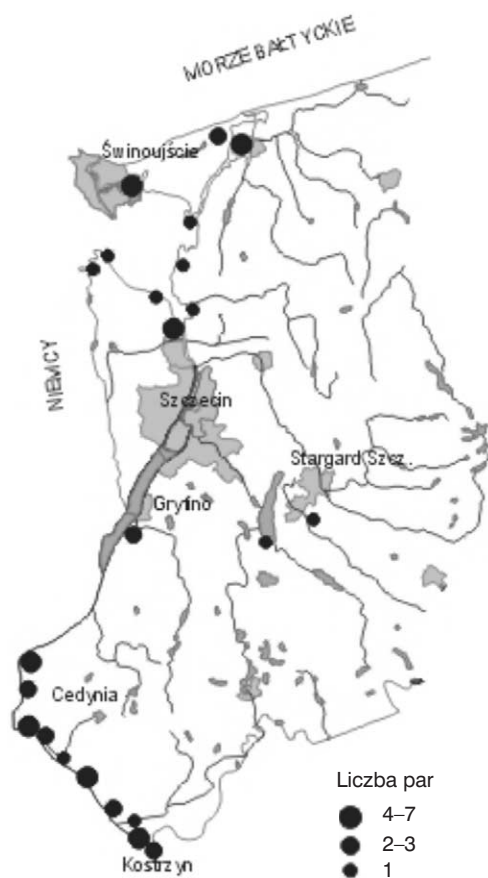
Podczas kontroli stanowisk notowano liczbę ptaków, terytorialne i tokujące pary, terytorialne samce, pary z pisklętami oraz wszelkie zachowania mogące sugerować gniazdowanie. Na niektórych stanowiskach ściśle określenie par lęgowych było niemożliwe i w takich przypadkach podawano zakres liczebności, np. 2–3 pary. Minimalna liczebność dotyczy par na pewno lęgowych (kryteria jak powyżej), a maksymalna to liczebność zawierająca dodatkowo pary gniazdujące prawdopodobnie na danym stanowisku.

Wyniki

Rozmieszczenie i liczebność

W roku 2004 na Pomorzu Zachodnim odnotowano 58–67 par lęgowych ohara na 23 stanowiskach. Gniazdowanie stwierdzono tylko w zachodniej części regionu, a najbardziej wysuniętym na wschód stanowiskiem były odstożniki cukrowni w Stargardzie Szczecińskim – Kluczewie. Większość par skupiona była w dolinie dolnej Odry oraz na Zalewie Szczecińskim i w jego bezpośrednim sąsiedztwie (rys. 1).

Największe skupienie 34–40 par stwierdzono w dolinie dolnej Odry od Gryfina do Szumiłowa na odcinku 96 km (tab. 1). Do najważniejszych stanowisk w dolinie Odry należały: żwirownia w Bielinku (7 par), Kostrzyńskie Rozlewisko (6–7 par), odcinek od Starego Błeszyna do Czelina (4–6 par) i od Chlewic do Kaleńska (4–5 par). Osobniki niełęgowe obserwowano jedynie na żwirowni w Bielinku, gdzie np. 6.06.2004 przebywało ok. 15 ptaków dorosłych.

Rys. 1. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych ohara na Pomorzu Zachodnim w roku 2004
Fig. 1. Distribution of the Shelduck breeding sites in Western Pomerania in 2004

oraz powalone drzewa mogące służyć za miejsca gniazdowania, a także piaszczyste łąchy bądź rozlewiska z wysepkami. Miejsca lęgowe charakteryzowały się zróżnicowaną ingerencją człowieka. Na części stanowisk prowadzono pogłębianie zbiorników bądź regulacje na rzece. Na zalewach oraz jeziorach ohary występowały przede wszystkim w pobliżu piaszczystych, płaskich lub urwistych brzegów. Ptaki stosunkowo często spotykano także w pobliżu wałów przeciwpowodziowych i różnego typu piaszczystych wzniesień. Ważnym czynnikiem decydującym o zasiedleniu przez ohary danego stanowiska było występowanie odpowiedniego żerowiska w pobliżu miejsca lęgowego, np. piaszczystej plaży z płycznami, płytkiej zatoki, lub rozlewisk na pastwiskach. Na stanowisku w Podgrodziu kilkakrotnie widywano parę wchodzącą do zniszczonych, opuszczonych zabudowań hotelowych (B.Racławski, inf. list.). Nad jez. Miedwie ohary prawdopodobnie wykorzystywały jako miejsca gniazdowe stogi siana na łąkach, natomiast na jednej z wysp w delcie Świny obserwowano parę stale przebywającą w pobliżu zwalonego drzewa, w którym znaleziono dziuplę wyścieloną suchą trawą oraz puchem. Na odstojnikach wód pościekowych w Policach ptaki

Drugim rejonem liczniejszego występowania ohara na Pomorzu Zachodnim był Zalew Szczeciński. W r. 2004 na 10 stanowiskach stwierdzono 22–25 par, co stanowiło około 37% wszystkich odnotowanych w regionie par lęgowych (tab. 1). Najliczniej ohary gniazdowały w delcie Świny (6 par), na odstojnikach ZCH Police (5–6 par) oraz na Zalewie Kamieńskim (3–5 par). Ponadto 2 pary lęgowe stwierdzono na jez. Koprowo, a na pozostałych stanowiskach spotykano pojedyncze pary rozmieszczone na brzegach Zalewu Szczecińskiego. Niełęgowe ptaki (do 5 os.) obserwowano w czerwcu na odstojnikach w Policach.

Poza doliną dolnej Odry i rejonem Zalewu Szczecińskiego, ohary odnotowano zaledwie na dwóch stanowiskach: po jednej parze na południowym brzegu jez. Miedwie oraz na odstojnikach cukrowni w Stargardzie Szczecińskim – Kluczewie.

Siedlisko lęgowe

Ohary zasiedlały 4 typy siedlisk. Większość, bo aż 42% populacji, gniazdowała w dolinie rzeki Odry, 31% par występowało na zalewach przy morskich i jeziorach, 14% na odstojnikach, a 13% w żwirowniach.

W dolinie Odry rozmieszczenie oharów było dość równomierne, choć większe skupienia par odnotowano na odcinkach, gdzie występowały skarpy

Tabela 1. Wykaz stanowisk i liczba par ohara w dolinie dolnej Odry i w rejonie Zalewu Szczecińskiego w roku 2004

Table 1. List of breeding sites and the number of pairs of the Shelduck in the lower Vistula River valley and in the Szczecin Bay region in 2004. (1) – study area, (2) – breeding site? river section, (3) – number of pairs

Badany obszar (1)	Stanowisko/odcinek rzeki (2)	Liczba par (3)
Dolina dolnej Odry	osadniki „Dolna Odra” k. Gryfina	2–3
	żwirownia w Bielinku	7
	Cedynia	2–3
	Kostrzyneckie Rozlewisko	6–7
	Stara Rudnica–Siekierki	2
	Gozdowice	1
	Stary Błeszyn–Czelin	4–6
	Porzecze–Chlewice	2
	żwirownia w Namyslinie	1
	Chlewice–Kaleńsko	4–5
	Kaleńsko–Szumiłowo	3
	Razem	34–40
Zalew Szczeciński	delta Świny	6
	Zalew Kamieński	3–5
	jez. Koprowo	2
	plw. Rów	1
	Czarnocin	1
	Stepnica	1
	odstojniki ZCH Police	5–6
	Trzebież	1
	Podgrodzie	1
	jez. Nowowarpieńskie	1
	Razem	22–25

przypuszczalnie zakładały gniazda w groblach oddzielających od siebie poszczególne zbiorniki, natomiast na osadnikach popiołów „Dolna Odra” k. Gryfina najprawdopodobniej w niewykorzystywanych obecnie stalowych rurach na terenach ruderalnych przy zbiornikach wodnych, gdzie znajdowano ślady ich obecności. Lęgowe ohary stwierdzono w zalanych wodą żwirowniach w Bielinku i Namyslinie, charakteryzujących się dużą ilością dogodnych do lęgów skarp i wysepkami stanowiącymi bezpieczne miejsce do odpoczynku i żerowania.

Wielkość stadek rodzinnych

W sezonie 2004 odnotowano 10 par ohara wodzących pisklęta. Oznacza to, że przynajmniej 15% par wyprowadziło pisklęta z gniazd. Najwięcej, bo aż 4 pary z młodymi, obserwowano na żwirowni w Bielinku, 2 pary z pisklętami na odstojnikach w Policach, a pojedyncze na Kostrzyneckim Rozlewisku, żwirowni w Namyslinie, jez. Koprowo i osadnikach popiołów „Dolna Odra”. Liczba piskląt (w wieku około 1 tygodnia) wahała się od 3 do 13, przy czym połowa lęgów składała się z 9 piskląt. Produktywność piskląt na parę z sukcesem wynosiła średnio 8,2 (N=10). Dnia 16.06.2004 na odstojnikach w Policach obserwowano stadko rodzinne składające się z pary dorosłych ptaków i 11 piskląt pochodzących

Fot. 1. Samiec ohara z młodymi, jez. Koprowo, czerwiec 2004 (fot. S. Guentzel) – *Male Shelduck with young, Lake Koprowo, June 2004*

niewątpliwie od dwóch samic: 9 piskląt w wieku ok. 1 tygodnia i 2 wyraźnie większe – co najmniej 3–tygodniowe.

Dyskusja

Pierwsze wzmianki o gniazdowaniu ohara na Pomorzu Zachodnim, pochodzą lat 1920. z rejonu Kamienia Pomorskiego (Robien 1928, cyt. za: Tomiałojć 1990). Kolejny lęg pary na Zalewie Kamieńskim stwierdzono w r. 1965 (Tomiałojć 1990), a w latach 1979–1992 regularnie gnieździło się tamże 5–11 par (Staszewski & Kaliciuk 1995). Zaskakujący jest fakt, że do początku lat 1980. okolice Kamienia Pomorskiego były jedynym znanym lęgowiskiem ohara na Pomorzu Zachodnim, szczególnie w kontekście dość dynamicznego rozwoju populacji w rejonie Zat. Gdańskiej i Wybrzeża Słowińskiego notowanego od lat 1960. Prawdopodobnie już wtedy na obszarze ujścia Odry był liczniejszy niż to wynikało z dostępnych danych (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Wykrycie lęgowych oharów w r. 1972 w rez. Słońsk (obecnie Park Narodowy „Ujście Warty”) i systematyczny wzrost tamtejszej populacji do około 20 par w latach 1990. sugeruje, że zasiedlenie tego śródlądowego lęgowiska mogło nastąpić przez ptaki z lęgowisk w rejonie Zalewu Szczecińskiego, a być może także z doliny dolnej Odry.

Według danych w opracowaniu Gromadzkiego et al. (1994) na początku lat 1990. w rejonie Pomorze Zachodnie gniazdowało ok. 70–80 par ohara: ok. 55–60 w rejonie Zalewu Szczecińskiego (wraz z deltą Świny i Zalewem Kamieńskim) i 15–20 par w dolinie dolnej Odry (włącznie z odstojnikami w Policach). Kontrowersje budzi ocena liczebności w delcie

Świny w roku 1991. Według Osiejuka et al. (1993) tamtejsza populacja lęgowa miała liczyć aż 32–38 par. W opracowaniu nie podano jednak dokładnych terminów kontroli oraz kryteriów, według których ptaki uznawano za lęgowe. Brak tego typu danych jest tym bardziej istotny, że na niektórych stanowiskach obserwuje się nadwyżkę ptaków dorosłych, tzw. frakcję niełęgową (Tomiałojć 1990, Jermaczek 1992, Staszewski & Kaliciuk 1995, Tomiałojć & Stawarczyk 2003, J. Antczak, inf. list., obs. własne). Kolejna ocena liczebności ohara w delcie Świny – 11–16 par w r. 1995 – wydaje się bliższa stanu faktycznego (Kaliciuk & Staszewski 1997). Podczas inwentaryzacji ohara w polskiej części Zalewu Szczecińskiego prowadzonej w latach 1995–1996 wykryto 25–47 par, a całkowitą liczebność w tym rejonie oszacowano na 50–60 par (Kaliciuk & Staszewski 1997). Dysponujemy również szacunkową liczebnością ohara na Pomorzu Zachodnim w roku 1999, kiedy to odnotowano 38–64 par, z tego 14–20 w delcie Świny, 10–15 na Zalewie Szczecińskim oraz 14–29 par w dolinie dolnej Odry wraz z odstojnikami w Policach (Gromadzki & Sidło 2000). Dla tego sezonu nieznaną jest liczebność ohara na Zalewie Kamieńskim, a w przypadku pozostałych ocen liczebności pojawiają się niejasności metodyczne.

Lęgowisko ohara na Pomorzu Zachodnim, a w szczególności w dolinie dolnej Odry, jest obecnie najważniejszym rejonem występowania tego gatunku w Polsce (Jakubiec & Stawarczyk 2001, Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Najistotniejszy, trwale już zasiedlony przez ten gatunek odcinek rzeki Odry, znajduje się pomiędzy miejscowościami Bielinek oraz Szumiłowo. Wciąż ważnym obszarem gniazdowania ohara pozostaje rejon Zalewu Szczecińskiego. Pomimo zastrzeżeń dotyczących wcześniejszych ocen liczebności ohara na Pomorzu Zachodnim, z całą pewnością w ciągu ostatnich kilkunastu lat nastąpiły istotne zmiany w proporcjach liczebności ohara na poszczególnych lęgowiskach. W okresie tym nastąpił wyraźny spadek liczebności w rejonie Zalewu Szczecińskiego i jednoczesny, dynamiczny rozwój populacji w dolnym odcinku Odry (Kaliciuk & Staszewski 1997, Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Wysocki & Marchowski 2003, obs. własne). Aktualny trend populacji nadmorskiej ohara w Polsce nie jest jednoznaczny. Spadek liczebności, podobnie jak w rejonie Zalewu Szczecińskiego, odnotowano ostatnio także w Zatoce Gdańskiej. Spowodowany on jest zarówno zanikaniem stanowisk lęgowych wskutek intensywnego rozwoju turystyki (np. Półwysep Helski), jak również coraz mniejszym sukcesem lęgowym (W. Meissner, inf. list.). Z kolei populacja gniazdująca na jeziorach Wybrzeża Słowińskiego wydaje się być stabilna z lekką tendencją wzrostową (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Antczak & Mohr 2005), mimo bardzo niskiego sukcesu lęgowego (J. Antczak, inf. list.).

Zmniejszenie liczebności w rejonie Zalewu Szczecińskiego najwyraźniej zaznaczyło się na kluczowych dla ohara stanowiskach: w delcie Świny oraz na odstojnikach wód pościekowych w Policach. W ostatnich kilkunastu latach odnotowano tu także drastyczny spadek liczebności kilku innych gatunków wodno-błotnych (Kaliciuk & Staszewski 1997, Wysocki & Marchowski 2003, obs. własne). Przyczyny spadku liczebności tej grupy ptaków, w tym ohara, to prawdopodobnie efekt zmian siedliskowych (głównie sukcesja roślinności, np. zarastanie trzciną zbiorników na odstojnikach w Policach, czy wysp w delcie Świny), jak również zwiększonego drapieżnictwa ze strony ssaków (Kaliciuk & Staszewski 1997). Szczególne zagrożenie stanowią coraz liczniejsze gatunki introdukowane: norka amerykańska *Mustela vison* oraz jenot *Nyctereutes procyonoides*, a także nierzadki na Pomorzu Zachodnim szop pracz *Procyon lotor* (Wysocki & Marchowski 2003, Sikora 2004, A. Oleksiak, inf. ustna, obs. własne).

Obserwacje z roku 2004 na Pomorzu Zachodnim potwierdziły plastyczność ohara w wyborze miejsc do założenia gniazda (Jakubiec & Stawarczyk 2001, Sikora 2004). Ptaki lę-

gowe najczęściej spotykano w pobliżu skarp, wałów przeciwpowodziowych i innych piaszczystych wzniesień.

Podczas badań na Pomorzu Zachodnim przynajmniej 15% par lęgowych wyprowadziło pisklęta z gniazd. Ostateczny sukces lęgowy w znacznym stopniu zależy od przeżywalności piskląt (Jermaczek 1992). W rejonie Aberdeen w Szkocji średnio 24% piskląt osiągało zdolność do lotu. W przypadku lęgów złożonych z 6–10 młodych lotność osiągało średnio 39% piskląt, w lęgach złożonych z 1–5 młodych wskaźnik ten wynosił 12%, a w lęgach złożonych z 11–15 piskląt – 27% (Cramp & Simmons 1977). Jakubiec i Stawarczyk (2001) podają, że młode giną głównie w sieciach rybackich oraz w wyniku presji drapieżników. W Polsce stwierdzono takie przypadki przy ujściu Redy nad Zat. Pucką. W ciągu 20 lat prowadzenia badań nad ptakami wodno-błotnymi przez grupę KULING, kilka razy spotkano młode (nie-lotne) ohary ginące w sieciach stawianych na trocie przez kłusowników (W. Meissner, inf. list.). Wydaje się, że w rejonie Zalewu Szczecińskiego problem śmiertelności piskląt ohara w sieciach rybackich ma marginalne znaczenie, gdyż na zalewie używane są przede wszystkim tzw. żaki, stanowiące mniejsze zagrożenie dla ptaków wodnych niż sieci żyłkowe.

W niniejszych badaniach na Pomorzu Zachodnim średnia liczba młodych w stadku wyniosła 8. W rezerwacie Słońsk odnotowano średnio 7 młodych (N=9) (Jermaczek 1992). Jakubiec i Stawarczyk (2001) podają, że średnia liczba piskląt (świeżo wyklutych) u 20 par gnieźdzących się w Polsce wynosiła ok. 8, a na Płw. Helskim w latach 1980. średnio 6 piskląt (N=12, zakres 2–9) (A. Sikora, mat. niepubl.). Z kolei na odstojnikach wód pościekowych w Policach odnotowano 11 par wodzących młode, a średnia liczba piskląt wynosiła 6,4 (Wysocki 1996). U ohara nierzadko obserwuje się wodzenie przez parę lub samicę piskląt pochodzących z różnych lęgów. Poszczególne młode osobniki wchodzące w skład grupki często różnią się wiekiem (Jermaczek 1992, Sikora 2004). Lęgi mieszane u tego gatunku zdarzają się dość często, szczególnie w populacjach z niedoborem miejsc lęgowych, np. w populacji szkockiej 1/3–1/4 lęgów pochodziła od więcej niż jednej samicy (Pienkowski & Evans 1982). Na odstojnikach w Policach obserwowano parę wodzącą 11 piskląt pochodzących z dwóch lęgów. W rejonie ujścia Redy nad Zatoką Pucką 25.07.1985 widziano 22 pisklęta (M. Niepomnik, inf. list.). Na Pomorzu Zachodnim w sezonie 2004 najwięcej par wodzących młode obserwowano na zwirowni w Bielinku pod Cedynią. Interesujące, że w latach 2001–2003 na 9 obserwowanych w regionie par wodzących młode, cztery odnotowano właśnie na tym stanowisku (Czeraszkiwicz & Oleksiak 2003, P. Jabłoński, M. Sołowiej, M. Żarek, mat. niepubl.).

Składamy serdeczne podziękowania wszystkim Koleżankom i Kolegom, którzy udostępniłi nam swoje obserwacje lub pomagali w pracach terenowych. Byli to: Łukasz Borek, Ryszard Czeraszkiwicz, Karol Drab, Sebastian Guentzel, Michał Jasiński, Jacek Kaliciuk, Marek Kalisiński, Grzegorz Kiljan, Aneta Kozłowska, Marian Lewandowski, Arkadiusz Oleksiak, Bartosz Raclawski, Marcin Sołowiej, Artur Staszewski, Mirosław Żarek. Pawłowi Jabłońskiemu dziękujemy za pomoc organizacyjną podczas kontroli delty Świny; Sebastianowi Guentzelowi za udostępnienie zdjęcia do niniejszej pracy. Michałowi Ławickiemu i Jackowi Kaliciukowi dziękujemy za pomoc techniczną przy wykonaniu mapy. Podziękowania składamy również Jackowi Antczakowi, Włodzimierzowi Meissnerowi, M. Niepomnik i Arkadiuszowi Sikorze za przekazane informacje dotyczące ohara na Wybrzeżu Słowińskim i w Zatoce Gdańskiej. Arkadiuszowi Sikorze dziękujemy także za cenne uwagi do wcześniejszej wersji tekstu.

Literatura

Antczak J., Mohr A. 2005. Ptaki lęgowe terenów chronionych i wartych ochrony w środkowej części Pomorza. Wyd. Nauk. PAP, Słupsk.

- Cramp S., Simmons K.E.L. (eds). 1977. The Birds of the Western Palearctic. 1. Oxford Univ. Press.
- Czeraszewicz R., Oleksiak A. (red.). 2003. Ptaki wodno-błotne na Pomorzu Zachodnim. Wyniki liczeń w sezonie 2002/2003, ekologia i ochrona. Projekt przyrodniczo-łowiecki, ZTO-PZŁ, Szczecin.
- Gilbert G., Gibbons D.W., Evans J. 1998. Bird Monitoring Methods. RSPB, Sandy.
- Gromadzki M., Dyrca A., Głowaciński Z., Wieloch M. 1994. Ostoje ptaków w Polsce. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Gdańsk.
- Gromadzki M., Sidło P. 2000. Ostoje ptaków na polskim wybrzeżu Bałtyku. OTOP, Gdańsk.
- Jakubiec Z., Stawarczyk T. 2001. Ohara *Tadorna tadorna*. W: Głowaciński Z. (red.). Polska czerwona księga zwierząt, ss. 119–121. PWRiL, Warszawa.
- Jermaczek A. 1992. Populacja ohara *Tadorna tadorna* w rezerwacie Słońsk na tle europejskiej ekspansji gatunku. W: Górski W., Pinowski J. (red.). Dynamika populacji ptaków i czynniki ją warunkujące. ss. 55–58. WSP, Słupsk.
- Kaliciuk J., Staszewski A. 1997. Ostoje ptaków w polskiej części Zalewu Szczecińskiego. Zachodniopomorskie Towarzystwo Ornitologiczne, Szczecin.
- Kondracki J. 2001. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa.
- Osiejuk T., Ceniań Z., Czeraszewicz R., Kalisiński M., Włodarczyk A. 1993. Awifauna wysp w delcie Świny w sezonie 1990/91. Przegl. Przyr. 4: 17–38.
- Patterson I.J. 1997. Shelduck *Tadorna tadorna*. W: Hagemeyer E.J.M., Blair M.J. (eds). The EBCC Atlas of European Birds: Their Distribution and Abundance, ss. 80–81. T&AD Poyser, London.
- Pienkowski M.W., Evans P.R. 1982. Clutch parasitism and nesting interference between Shelducks at Aberlady Bay. Wildfowl 33: 159–163.
- Robien P. 1928. Die Vogelwelt Pommerns. Abh. Ber. Naturf. Ges. Stettin 9: 1–94.
- Sikora A. 2004. *Tadorna tadorna* (L., 1758) – ohara. W: Gromadzki M. (red.). Ptaki. Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 7 (część I), ss. 124–127.
- Staszewski A., Kaliciuk J. 1995. Awifauna Zalewu Kamieńskiego i okolic w latach 1979–1992. Not. Orn. 36: 75–97.
- Tomiałojć L. 1990. Ptaki Polski: rozmieszczenie i liczebność. PWN, Warszawa.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Wysocki D. 1996. Ptaki wodno-błotne zbiorników wód pościekowych Zakładów Chemicznych „Police”. Not. Orn. 37: 55–70.
- Wysocki D., Marchowski D. 2003. Zmiany składu awifauny zbiorników wód pościekowych Zakładów Chemicznych „Police” w latach 1990–2000. Not. Orn. 44: 275–279.

Zbigniew Kajzer

Wyspiańskiego 5/4, 67-100 Nowa Sól
e-mail: atricilla@interia.pl

Łukasz Ławicki

Łużycka 59/4, 74-100 Gryfino
e-mail: izuza@interia.pl

